

1. Жулинський М. Як Віра Річ творила міст між двома мовами / М. Жулинський // Літ. Україна. – 2012. – 26 лип. – С. 10–11.
2. Каверин В. А. Новое зрение. Книга о Юрие Тынянове / В. А. Каверин, В. И. Новиков. – М. : Книга, 1988. – 384 с.
3. Мілош Ч. Придорожний песик / Ч. Мілош / пер. з польс. Я. Сенчишин. – Львів : Літопис, 2001. – 319 с. [Цифра в дужках позначає водночас сторінку польського й українського видань, оскільки нумерація сторінок в аналізованих фрагментах збігається].
4. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня. – М. : Высш. шк., 1990. – 344 с.
5. Словник української мови : в 11 т. Т. 1. – К. : Наук. думка, 1970. – 800 с.
6. Словник української мови : в 11 т. Т. 7. – К. : Наук. думка, 1976. – 724 с.
7. Содомора А. Студії одного вірша / А. Содомора. – Львів : Літопис ; Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 364 с.
8. Hessen D. Wielki słownik polsko-rosyjski / D. Hessen, R. Stypuła. – Warszawa ; Moskwa : Wiedza Pow-shechna, 1967. – 1344 s.
9. Miłosz Cz. Piesek przydrożny / Cz. Miłosz. – Kraków : Znak, 1997. – 317 s.

Бублейник Л. «Piesek przydrożny» Ч. Милоша по-українски: лексико-стилистические соответствия.

Прослеживаются явления лексической асимметрии в украиноязычной версии книги Ч. Милоша «Piesek przydrożny», охарактеризованы соответствия для образных речевых структур оригинала. Отмечены особенности соотношений на уровне синтаксиса и ритмической организации фразы.

Ключевые слова: адекватность, фоновоморфологический эквивалент, перевод, соответствие, коррелят, значение, эмоциональность.

Bubleynyk L. «Piesek Przydrozny» by Czeslaw Milosz in Ukrainian: Lexical and Stylistic Correlations. The author investigates the phenomena of lexical asymmetry in the Ukrainian translation of the book by Czeslaw Milosz entitled «Piesek przydrozny». The correlations for figurative speech structures of the original are characterized. The peculiarities of relations at the syntactic level and phrase rhythmical organization are defined.

Key words: adequacy, phono-morphological equivalent, translation, correlation, correlate, meaning, emotionality.

Стаття надійшла до редколегії
02.02.2013 р.

УДК 821. 161. 091

Наталія Вівчарик

Художні особливості епістолярної повісті Григора Лужницького «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері»

У статті проаналізовано повість Григора Лужницького «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері» як творче осмислення письменником реальних історичних матеріалів у поєднанні з художнім домислом та вимислом. Досліджено композиційну структуру повісті, при цьому враховано символіку чисел. Схарактеризовано біблійні ремінісценції твору, містичні елементи. Автор указує на поєднання сакрального і профанного в образних характеристиках Андрея Шептицького та його матері. Розглянуто категорії релігійності й патріотизму, які функціонують як нероздільні.

Ключові слова: повість, композиція, домисел, вимисел, ремінісценції, образи.

Постановка наукової проблеми та її значення. Упродовж останнього часу творчість Григора Лужницького все частіше потрапляє в поле зору вітчизняних дослідників. Характерними із цього погляду монографії С. Андрусів «Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ століття» [1], В. Антофійчука й А. Нямцу «Євангельські мотиви в українській літературі кінця ХІХ–ХХ століття» [2], М. Комариці «Українська “католицька критика”: Феномен 20–30-х рр. ХХ століття» [6], С. Хороба «Літературно-мистецькі знаки життя: Літературознавчі й театрознавчі статті, дослідження і публіцистика» [10]. Вони, відповідно до конкретної концепції та мети, кожен по-своєму інспірують літературознавчі пошуки на з'ясування ролі й місця Григора Лужницького в

розвитку західноукраїнського літературного процесу перших десятиліть ХХ століття. Львівський національний університет разом із кафедрою театрознавства й акторської майстерності Українського Вільного Університету видав театрознавчі та літературознавчі дослідження про Григора Лужницького. С. Хороб зініціював перевидання драматичних творів “логосівця”, а Л. Рудницький і Т. Салига сприяли перевиданню і популяризації епістолярної повісті «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері» [7; 9], яка і стала **об’єктом** нашого дослідження. Повість уперше побачила світ за кордоном, тому довгий час була невідомою і недоступною вітчизняним науковцям. Нова хвиля її рецепції збігається з формуванням ідеологічно незаангажованого канону в сучасному літературознавстві, чим і зумовлена **актуальність** статті.

Мета статті – проілюструвати втілення концептуальних релігійно-філософських засад художнього мислення Григора Лужницького в епістолярній повісті «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері». Звідси випливають такі **завдання**: дослідити витoki християнських традицій в ідейно-естетичній концепції Григора Лужницького; проаналізувати жанрово-композиційні особливості твору, своєрідність функціонування в ньому біблійних образів. Для цього використано історико-функціональний (розглянуто динаміку сприйняття творчості письменника, сукупність критичних рецепцій), психоаналітичний (роль свідомого та підсвідомого в характерах персонажів, функціонування образів-архетипів), частково біографічний (зв’язок твору з біографією письменника), герменевтичний (інтерпретація текстів) наукові методи.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Творчість Григора Лужницького тісно пов’язана з діяльністю львівського літературного об’єднання «Логос» (1922–1939) і наснажена його світоглядними та ідейно-естетичними концепціями й тоді, коли митець змушений був емігрувати за кордон (Австрія, Німеччина, США). Проте навіть за тогочасних несприятливих умов письменник зумів зберегти традиції сакрально-світської літератури з її релігійно-історичним пафосом, що й зумовило своєрідність формально-змістових характеристик образної системи його творів.

Григора Лужницького часто називали історіософом, котрий бачить кожен «епізод в контексті загального історичного процесу...» [5, с. 264]. Письменник часто використовував фактографічні дані, які породжували в читачів ілюзію достовірності. Прикладом слугує епістолярна повість «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері». Містифікація художнього тексту пов’язана із заувагою, яку письменник розмістив на першій сторінці книги: «Упорядкував і примітками доповнив Григир Меріям-Лужницький» [4, с. 1]. Оскільки автор повісті належав до групи католицьких письменників «Логос», був особисто знайомий із Андреем Шептицьким, співпрацював із ним як редактор «Поступу», то автентичність матеріалів не викликала жодних сумнівів. Її підтверджував псевдоопис листів: «Почерк письма Слуги Божего Андрея притаманний йому: широкі букви (що означає енергію), місцями сильно натиснене пером слово, так, що залишалася за словом смужка чорнила (акт волі), всі букви закінчені (точність)» [4, с. 14]. Письменник, намагаючися репрезентувати митрополита як активного церковного і громадського діяча, звернувся до розвідок, досліджень у галузі графології та психології. Він детально опрацював проповіді, послання Андрея Шептицького, листи його матері, вибрав окремі висловлювання з них і створив оригінальну епістолярну повість. Цей художній твір, на думку Леоніда Рудницького, можна вважати «новим жанром у літературі, а саме жанром документальної епістолярної повісті» [7, с. 3]. Письменник відійшов від звичної для епістолярних повістей любовної тематики, віднайдені в поемі С. Річардсона, Ж.-Ж. Руссо, Й. В. Гете і зосередив увагу на реальній історичній постаті, яка відіграла важливу роль у житті України. Науковці стверджують, що «Лужницький завжди мав нахил до свого роду “документаційного” реалізму, він завжди старався надавати своїм навіть сенсаційним повістям історичне тло» [7, с. 6]. Домисли письменника стали своєрідним продовженням історичної правди. На це вказують примітки, список використаної літератури, у яких наведені джерела, з котрих автор почерпнув інформацію про життя Андрея Шептицького. У такий спосіб, спираючися на фактографічні дані, Григир Лужницький доповнив «невідомі нам прогалини в житті Митрополита своєю візією» [7, с. 7].

Щоб надати епістолярній повісті більшої правдоподібності, письменник вводить у її композиційну структуру лист-звернення брата Гедеона, який прислугував хворому митрополитові, до редактора з проханням про публікацію кореспонденції Андрея Шептицького. Редактор – єдиний прямий оповідач у творі. Видавець здійснює стислий опис листів: «Усіх листів є дванадцять, усі

написані французькою мовою, бо, як відомо, Митр. Андрей і говорив, і кореспондував зі своєю матір'ю по-французькому...» [4, с. 14]. Із цією кількісною характеристикою пов'язані заголовки і композиція повісті. Символіка числа 12 пов'язана із вселенським, духовним ладом. Воно трапляється і в народних обрядах та віруваннях, і в християнській традиції: 12 місяців у році, 12 страв на Святий вечір, 12 годин тривають день і ніч, 12 апостолів. Отже, це число означає циклічність і повноту, обраність, а відтак винятковість [3, с. 586]. У творі відчутні біблійні ремінісценції: «...датування днями святих листів до матері, на нашу думку, має глибоке значення: адже ж вибрані Ісусом Христом Апостоли були різного роду (а то навіть, може, й раси) люди, різних вдач, різної поведінки, різного темпераменту... Дванадцять Апостолів – це своєрідний символ людства» [4, с. 14]. Це число виступає хронотопом уособленням, містить біблійні ремінісценції. У такий спосіб життя митрополита асоціативно поєднується з апостолами, святими як послідовниками Христа: відречення від земних задовольств, багатства, нерозуміння оточення, оздоровлення хворих, хресна дорога заради спасіння інших, мати-страдниця. Підтвердженням слугують слова, які розміщені у дванадцятomu листі: «...з безмірною радістю в серці й з покірною подякою Господеві я ступаю за Христом на Голготу, щоб спасти мій народ, бо на Україні мусить повторитися кривава жертва Голготи... Дякую Тобі, Христе, що Ти сказав до мене: “Ходи за мною” – і я іду... Я іду, Христе! Іду!» [4, с. 52]. І хоча на час написання повісті беатифікаційний процес Андрея Шептицького ще не набув широкого розголосу, епіграфом до твору послужили слова митрополита Йосифа з Філадельфії, який на Академії, присвяченій пам'яті Андрея Шептицького, сказав: «Не за нього треба молитися, треба молитися до Нього!» [4, с. 9].

У повісті Григора Лужницького «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері» через епістолярій зображено увесь життєвий шлях митрополита: від дитячого усвідомлення покликання і до смерті. Перший лист надруковано з підзаголовком «Зов предків». У ньому простежено містику в поколіннях, наведено історію славного роду Шептицьких, показано зародження священничого покликання в душі дев'ятирічного хлопчика: «...очі дядька Атанаса говорили до мене... Я просто чув не ухом, а цілою своєю істотою, як вони наказували мені, щоб я ішов слідами своїх предків, що всі вони... обстоюють перед Богом моє покликання» [4, с. 17]. Варто зазначити, що твір побудований так, що художня біографія Андрея Шептицького вимальовується на тлі доби. Митрополит зображений не тільки церковним, а й громадським діячем. Письменник на основі фактографічних матеріалів відтворює історію розвитку взаємин Андрея Шептицького із професором Антоновичем (другий лист), митрополитом Йосипом Сембратовичем (третій лист), кардиналом Йосипом Сартон, який став папою Пієм X (шостий лист), священником і композитором Віктором Матюком (дев'ятий лист). Категорії релігійності та патріотизму осмислюються в тексті як нероздільні. У них доволі часто простежується тотожність із ідейно-естетичною платформою «логосівців»: «Нарід може під сильним натиском змінити зверхні ознаки своєї національності, але ніколи не змінить ознак внутрішніх, духовних. Можна говорити різними мовами світу, визнавати себе громадянами різних держав, служити різним культурам, але змінитися духовно не можна» [4, с. 19]; мистецтво невіддільне від містики, воно «є відблиском Божим», тому «у правдивого митця немає цієї пихи, цього сказати б, панівного тону, яким дехто старається відділитися від загалу, мовляв, я – митець, а навпаки: у правдивого митця є якась дитяча соромливість, незрозуміла для інших покора перед цим мистецтвом...» [4, с. 41–42].

Головний герой повісті Григора Лужницького постійно перебуває на межі сакрального (внутрішній світ) та профанного (оточення). Глибина внутрішньої концентрації виявляється через простір молитви. Завдяки їй стираються будь-які релігійні й національні розмежування. Про це йдеться в п'ятому листі «Сара, дочка Хаї». У примітках вказано, що митрополит неодноразово переховував євреїв, допомагав їм. Тому рабином Давидом Кагане було подано клопотання про надання Андрею Шептицькому звання Праведника світу. Через художню розповідь про оздоровлення доньки Хаї витворюється своєрідна парабола до біблійних історій про зцілення: «Моя Сара вмирає, а тільки ти, ребе, можеш її оздоровити! Ребе, не відмов мені мого прохання, поклади на мою Сару ті пальці, якими ти доторкнувся святої Тори, і моя Сара буде здорова! Ребе, я молю тебе!» [4, с. 28]. Сила молитви, зокрема материнської, описана в багатьох листах: «Зрозумів цю глибоку Божу Мудрість наш український народ, коли створив приповідку, що мати молитва із дна моря вирятовує» [4, с. 18]. Більшість листів до матері закінчується проханням про молитву. Письменник спробував відтворити

всю теплоту й щирість стосунків між матір'ю і сином, їх містичну єдність. Один із епізодів повісті засвідчує, що черниця, котра доглядала за вмираючим митрополитом, стверджувала, що бачила поряд із ним постать його матері. У дванадцятому листі сказано, що Андрей Шептицький вимолював ласку зустрічі з покійною в момент смерті: «Мамо, я щоденно гаряче молився, щоб Тобі, Моя Найдорожча Мамо, дозволив Христос завести мене до Нього. Бо Ти – Христова, Мамо!» [4, с. 52]. Створюючи цей образ, письменник використовує біблійні ремінісценції. Повість сповнена християнськими символами, які відзначаються глибокою спорідненістю: хрест, дорога, Голота. Національна есхатологія, символічно втілена в архетип Богородиці, Христа, святих, постає у фіналі не як фатум, а як акт подолання його шляхом ініціації: «... з безмірною радістю в серці й з покірною подякою Господеві я ступаю на Голготу, щоб спасти мій народ, бо на Україні мусить повторитися кривава жертва Голготи» [4, с. 52].

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Григор Лужницький зумів створити всесторонній і цілісний образ Андрея Шептицького. Намагаючися досягнути якомога більшої правдоподібності, письменник послуговувався і українськими, і зарубіжними джерелами. У повісті відображено різні іпостасі життя Андрея Шептицького. Сакральне та профанне, існуючи в певних зонах, творять циклічність. При цьому простежується трансцендентне сприйняття світу письменником-«логосівцем». Смерть митрополита осмислюється як хресна жертва. Християнські символи актуалізують біблійний контекст, а образні доміанти Богородиці, Христа набувають розширено-асоціативних значень і перетворюються у своєрідні «концепти» буття. У такий спосіб виникає структурно-семантичний паралелізм, що сприяє декодуванню повісті Григора Лужницького «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері» в релігійному аспекті. Твір органічно пов'язаний зі світоглядом автора, різножанровий доробок якого потребує докладного вивчення і систематизації.

Джерела та література

1. Андрусів С. М. Модус національної ідентичності : Львівський текст 30-х років ХХ ст. : [монографія] / С. М. Андрусів. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Тернопіль : Джура, 2000. – 340 с.
2. Антофійчук В. І. Євангельські мотиви в українській літературі кінця ХІХ–ХХ ст. / В. І. Антофійчук, А. С. Нямцу. – Чернівці : Рута, 1996. – 208 с.
3. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – [2-ге вид., стереотип]. – К. : Либідь, 2005. – 664 с.
4. Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері / упор. Г. Меріям-Лужницький. – Львів : Світ, 1994. – 80 с.
5. Збірник праць і матеріалів на пошану Григорія Лужницького (1903–1990) // Записки НТШ : Праці філол. сек. – Т. ССХІІ. – Львів ; Нью-Йорк ; Париж–Сідней ; Торонто, 1996. – 357 с.
6. Комариця М. М. Українська «католицька критика» : Феномен 20–30-х рр. ХХ ст. / М. М. Комариця. – Львів : Від. «Наук.-дослід. центр періодики» ЛНБ, 2007. – 328 с.
7. Рудницький Л. І. Між поезією і правдою : Епістолярна повість про Слугу Божого Андрея / Л. І. Рудницький // Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері / упор. Г. Меріям-Лужницький. – Львів : Світ, 1994. – С. 3–8.
8. Пазуняк Н. Художня проза Григора Лужницького-Полянчика / Н. Пазуняк // Записки НТШ : Праці філол. сек. – Т. ССХІІ. – Львів ; Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1996. – С. 256–264.
9. Салига Т. Ю. Григор Лужницький і літературна група «Логос» / Т. Ю. Салига // Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері. – Львів : Світ, 1994. – С. 69–78.
10. Хороб С. І. Літературно-мистецькі знаки життя : Літературознавчі й театрознавчі статті, дослідження і публіцистика / С. І. Хороб. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2009. – 390 с.

Вивчарук Н. Художественные особенности эпистолярной повести Григора Лужницького «Дванадцять писем о. Андрея Шептицького к матери». В статье проанализирована повесть Григора Лужницького «Дванадцять писем о. Андрея Шептицького к матери» как творческое осмысление писателем реальных исторических материалов в сочетании с художественным домислом и вымыслом. Исследована композиционную структуру повести, при этом учтено символику чисел. Проанализировано библейские реминисценции произведения, мистические элементы. Автор указывает на сочетание сакрального и профанного в образных характеристиках Андрея Шептицького и его матери. Рассмотрены категории религиозности и патриотизма, которые функционируют как нераздельные.

Ключевые слова: повесть, композиция, домисел, вымысел, реминисценции, образы.

Vivcharyk N. Artistic Features of Grigor Luzhnytsky's story «Twelve Letters of f. Andrey Sheptytsky to Mother». The article analyzes the Grigor Luzhnytsky's story «Twelve letters of f. Andrey Sheptytsky to mother» as writer's creative comprehension of historical documentary evidence together with artistic conjecture and fiction.

Compositional structures of the story, the symbolism of numbers are investigated. Biblical reminiscences of the work, mystical elements are analyzed. The author points to a combination of the sacred and profane in figurative characteristics of Andrew Sheptytsky and his mother. The categories of religiosity and patriotism, which function as inseparable, are considered.

Key words: story, composition, conjecture, fiction, reminiscences, images.

Стаття надійшла до редколегії
10.02.2013 р.

УДК 82.091

Наталія Волковецька

**Модифікація української ментальності як результат кризи ідентичності
(на матеріалі романів української письменниці Оксани Забужко
«Музей покинутих секретів» і британської письменниці
Марини Левицької «Коротка історія тракторів по-українськи»)**

Стаття присвячена компаративному дослідженню модифікацій ментальності, що є невід'ємною ознакою кризи ідентичності в українському суспільстві. Здійснено аналіз типологічних збігів модифікацій ментальності на змістовому та функціональному рівні творів, визначено основні типологічні риси і причини таких модифікацій, інтенційну спрямованість окресленої проблеми.

Ключові слова: ідентичність, криза ідентичності, ментальність, модифікації, минуле, сучасне, О. Забужко, М. Левицька.

Постановка наукової проблеми та її значення. Існування людини в сучасному нестабільному світі стає все більш мінливим і невизначеним, характеризується дезорієнтацією вибору координат у площині цінностей та ідеалів, продукованих маскультурою, і тих, що були традиційними для попередніх поколінь, але втрачають актуальність сьогодні.

Прагнучи відповідати вимогам глобалізованого світу, сучасна людина максимально уніфікується, універсалізується, а її індивідуальність непомітно перетворюється на однорідність. Це можна пояснити тим, що під впливом глобалізації інтенсифікується процес гібридизації культури, а поширення універсальних цінностей і продуктів масової культури формує гомогенну культуру [5], а отже, і гомогенну сутність людини, що виявляє себе через так зване перекодування ідентичностей. Це призводить до проблеми кризи ідентичності, результатом якої стають процеси тотальної модифікації ментальностей, що набуває все більшої актуальності сьогодні.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Ще із 40-х рр. минулого століття поняття «ідентичність» та «криза ідентичності» починають домінувати в науковому обігу завдяки Е. Еріксонові, а проблема ідентичності людини, її самоідентифікації посідає важливе місце в різних антропологічних розвідках кінця ХХ – початку ХХІ століття. Серед класиків окресленої проблематики вагоме місце посідають праці М. Кастельса, Й. Масуду, О. Тоффлера, Ж. Бодрійяра, Д. Белла, С. Хантінгтона, Е. Гідденса, З. Баумана, Р. Дарендорфа, Ч. Тейлора. Хочемо зазначити, що вагомий внесок зробили також сучасні дослідники М. Заковоротна, Г. Скорик, К. Райда, О. Міхева.

Якщо вести мову про чинники, що впливають на ідентифікацію людини та спричиняють «кризу ідентичності», то ми скористаємося класифікацією Ч. Тейлора, який визначає «три хвороби» людства – індивідуалізм (пов'язаний із утратою смислу та нівелюванням моральних цінностей), експансія інструментального мислення (снобське жадання комфорту і добробуту як вищої мети життя) та інституції й структури сучасного суспільства, які суворо обмежують наш вибір, змушуючи надавати перевагу інструментальному мисленню [4]. За Тейлором, ці три хвороби мають місце, як тільки суспільство починає втрачати свою сакральну структуру, традиційні порядки, віру у Вищу Силу, коли відбувається переорієнтація цінностей і всі потуги та інтенції окремої особи спрямовуються лише на досягнення матеріального благополуччя [4].